

УДК 598.244

Казанник В.В., провідний фахівець*

Грицай В.О., студентка*

Подобайло А.В., к. б. н., доцент*

*Київський національний університет

імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Миленко Н.М., науковий співробітник

Національний природний парк

«Пирятинський», Пирятин, Україна

Серебряков В.В., д. б. н., професор

КЗВО «Вінницька академія безперервної

освіти», Вінниця, Україна

ОБЛІК ЛЕЛЕКИ БІЛОГО (*CICONIA CICONIA*) У НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРИРОДНОМУ ПАРКУ «ПИРЯТИНСЬКИЙ» ТА ЙОГО ОКОЛИЦЯХ У 2022 РОЦІ

Анотація. Успішність гніздування лелеки білого у регіоні НПП «Пирятинський» у 2022 р. становила 83,8%. Середня кількість пташенят на гніздову пару (JZa) склала $2,14 \pm 0,09$ ($n=74$), на успішну пару (JZm) – $2,55 \pm 0,10$ ($n=62$). Найбільшою є частка виводків з двох і трьох пташенят у гнізді (по 41,9%), разом це складає 83,8% виводків. Найбільше гнізд розміщено на бетонних опорах ЛЕП – 56 (75,7%). У регіоні парку останніми роками помітна тенденція до поступового зменшення кількості продуктивних гнізд.

Ключові слова: лелека білий, успішність розмноження, пара, виводок, розміщення гнізд, національний природний парк «Пирятинський».

Вступ. Лелека білий (*Ciconia ciconia* L., 1758) в Україні є звичайним видом, поширеним майже на всій території, окрім деяких регіонів на півдні й сході. Чисельність виду впродовж останніх десятиліть росте, але швидкість зростання поступово падає [2]. Загалом лелека є досить добре вивченим птахом, але, зокрема, чисельність та щільність на окремих територіях є недостатньо дослідженими. До того ж, для цього виду характерні досить значні флуктуації чисельності, що було показано довготерміновими дослідженнями [3, 7]. Тому вивчення й аналіз чисельності є важливим для контролю за станом популяції, прогнозуванню її подальших змін та для розробки шляхів та способів охорони цих птахів.

Національний природний парк (далі – НПП) «Пирятинський» розташований у північно-західній частині Полтавської області. Він має ряд характерних рис (кластерна структура у заплаві р. Удай та його притоки р. Перевод з притокою р. Руда, чисельні населені пункти, що прилягають до охоронюваних ділянок, чергування біотопів від заплавної до мало зволжених тощо), що робить його привабливою територією для лелеки білого [5] і зручним майданчиком для з'ясування чисельності, успішності розмноження, дослідження місць розташування гнізд цих птахів. У майбутньому це дасть можливість для прогнозування подальшого стану популяції птахів у регіоні парку.

Метою дослідження є вивчення поточного стану популяції лелеки білого у НПП «Пирятинський» та на прилеглий території, аналіз особливостей гніздування та оцінка успішності розмноження у гніздовому сезоні 2022 р.

Матеріал та методика. Повні обліки чисельності лелеки білого в 2022 р. проводили у 23 селах та в м. Пирятин Пирятинської міської ОТГ Лубенського району Полтавської області. Усього в спостереженнях брали участь 8 спостерігачів – 7 співробітників НПП «Пирятинський», а також один волонтер. Загалом, облік проводять уже протягом 9 років, за весь період ним було охоплено території 27 сільських населених пунктів та м. Пирятин, що переважно межують з парком (у тому числі одне село на території Чернігівської області), в основному уздовж заплави річки Удай та його притоки Переводу з власною притокою р. Руда (рис. 1).

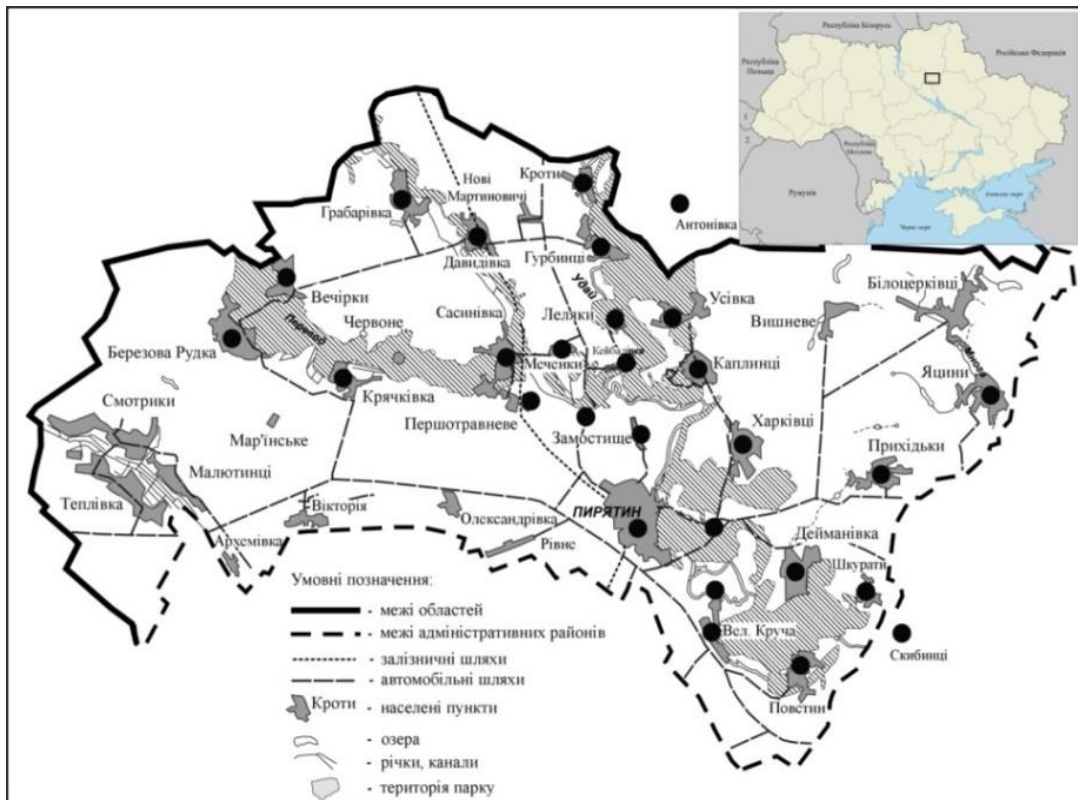

Рис. 1. Розміщення моніторингових точок спостереження за лелекою білим протягом 2014-2022 рр. у Лубенському районі та на суміжних територіях (для конкретизації позначено адміністративні межі колишнього Пирятинського р-ну)

Використовували методіку, що застосовується під час Міжнародного обліку чисельності білого лелеки [8]: визначали кількість гнізд, зайнятих лелеками (кількість гніздових пар), кількість пташенят у них, а також кількість гнізд, у яких пташенята не виростили, що дає можливість визначати репродуктивні показники. Під час обрахунку отриманих даних використовували позначення: JZa – середня кількість літніх пташенят на пару, яка розмножувалась; JZm – середня кількість літніх пташенят на успішну пару; %НРо – частка неуспішних пар у відсотках. Визначали також місця та особливості розташування гнізд за такою спрощеною класифікацією: дерева, опори ЛЕП, будівлі різних типів, водонапірні башти та штучні гніздівлі. Для реєстрації отриманої інформації використовували бланк анкети, розробленої В.М. Грищенком [3]. За можливості, додатково відмічали строки весняної міграції та строки вильоту пташенят з гнізда.

Результати та обговорення.

Фенологія. Перша поява гніздових лелек весною 2022 р. – 23.III у с. Дейманівка. 29.III перший птах з'явився на гнізді у с. Лесяки. 8.IV перший лелека прилетів на гніздо у с. Кейбалівка. 29.III одного птаха бачили над с. Олександрівка, 31.III – чотирьох над с. Березова Рудка. Середня дата першої появи – 30.III (n=5).

Перші дати вильоту пташенят з гнізда у 2022 р. – 17.VII у с. Дейманівка, 18.VII у с. Лесяки. Було зібрано лише ці дві фенодати, тому зробити будь-які висновки про терміни покидання гнізд молоддю лелек не є можливим.

Успішність розмноження. Усього в 2022 р. було обліковано 74 лелечих сім'ї, зокрема з успішним гніздуванням (виростили пташенята) – 62, успішність гніздування склала 83,8%. Неуспішним було гніздування аж для 12 пар (16,2%) у 9 селах. Це найвищий показник з 2017 року, який був найменш успішним для лелек як для регіону парку, так і для України в цілому [4, 5]. Середня кількість пташенят на гніздову пару (JZa) склала $2,14 \pm 0,09$ (n=74), на успішну пару (JZm) – $2,55 \pm 0,10$ (n=62). Показники успішності розмноження нижчі за середні протягом попередніх 8 років досліджень, але різниця виявилась статистично не значимою. Загалом було обліковано 158 пташенят. Розподіл за кількістю пташенят у гніздах: по 1 пташеняті – 4 гнізда (6,5%), по 2 і по 3 – 26 (по 41,9%), по 4 – 6 гнізд (9,7%) (рис. 2).

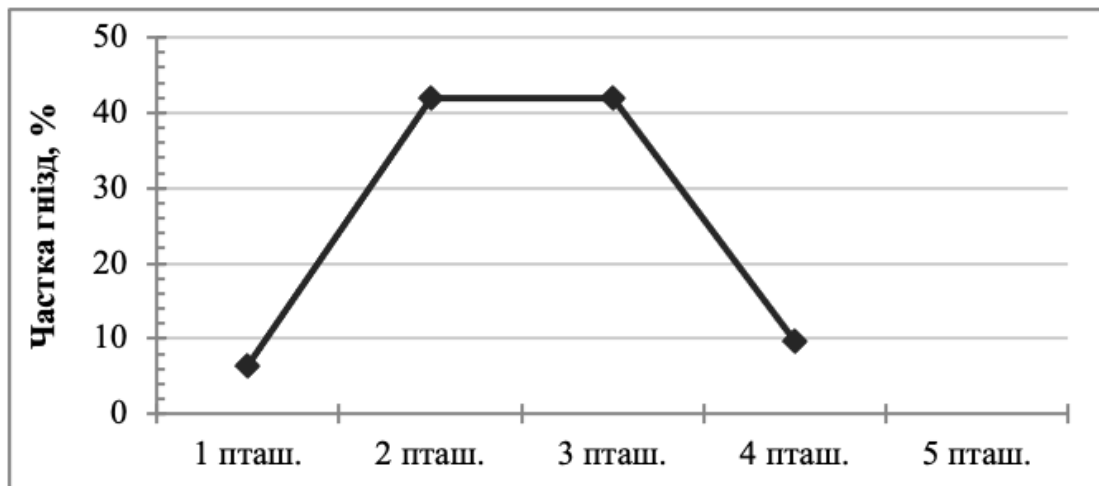

Рис. 2. Розподіл числа пташенят лелеки білого у виводках 2022 року

Як бачимо, найбільш частими були виводки з 2 і 3 пташенят, хоча виводків по троє пташенят зазвичай більше, ніж по двоє. Частка гнізд з одним пташеням була відносно невисокою, але, одночасно з цим, низькою виявилась кількість гнізд з чотирма пташенятами. Звичайно таких гнізд в околицях парку в 2-3 рази більше. Тому графік має відносно рівну основу й платоподібну вершину. Виводків з 5 пташенят не було; до цього такі виводки в незначній кількості зустрічались майже щороку, виняток – 2015 рік [1, 5, 6].

Місця розташування гнізд. Усі знайдені гнізда лелеки білого в околицях НПП «Пирятинський» розміщені поодинокі у межах населених пунктів. Найбільше гнізд традиційно було розміщено на бетонних опорах ЛЕП – 56 штук (75,7%). Планка з часткою 70% і вище такого типу розміщення тримається незмінно уже з 2017 року. Варто зазначити, що побудова лелеками гнізд на опорах ЛЕП переважає на суміжних територіях Лісостепу й загалом як по всій території України, так і в межах ареалу, до того ж, присутня стійка тенденція до зростання частки таких гнізд [2]. Набагато менше гнізд влаштовано на водонапірних баштах – 12 (16,2%), ще менше на деревах – 3 (4%). Кількість гнізд на деревах неухильно зменшується з року в рік і показник 2022 р. є найнижчим за період спостережень у парку. На будівлях обліковано 2 гнізда (2,7%). Щодо розміщення на деревах і будівлях, то така низька кількість гнізд характерна як для суміжних територій центрального Лісостепу, так для України в цілому [2]. Одне діюче гніздо (1,4%) розміщене на штучній гніздівлі у с. Харківці (акацієвий стовп з платформою, встановлений близько 20 років тому) [1, 5, 6] (рис. 3).

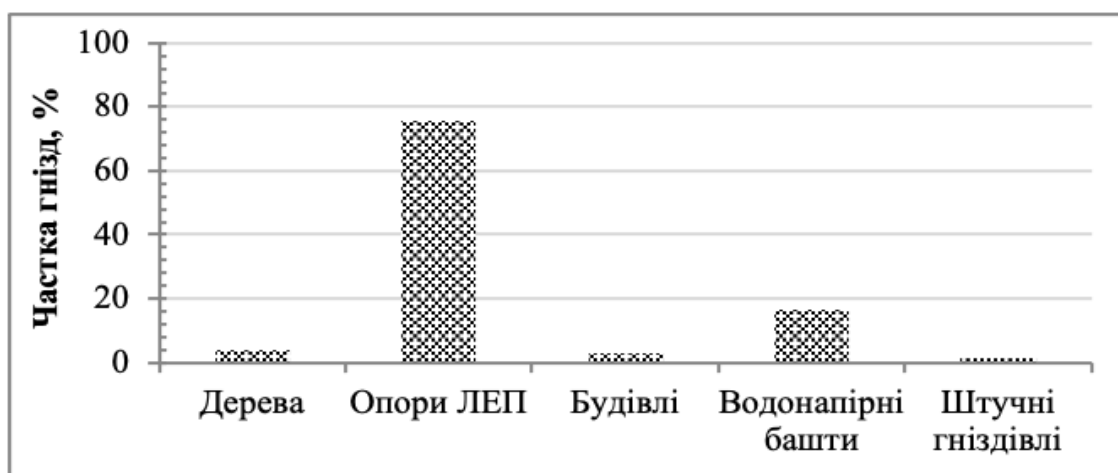

Рис. 3. Місця розташування гнізд лелеки білого в 2022 році

У регіоні парку останніми роками помітна тенденція до поступового зменшення кількості продуктивних гнізд. Так, протягом гніздового сезону 2022 року з обстежених 110 гнізд повноцінно заселеними були, як наведено вище, 69 (62,7%), 17 гнізд виявились незайнятими чи покинутими (15,5%), 24 – зруйнованими (21,8%). Протягом гніздового сезону 2021 року з обстежених 99 гнізд

повноцінно заселеними були 62 (62,6%), 20 гнізд виявились незайнятими чи покинутими (20,2%), ще 17 – зруйнованими (17,2%). Під час гніздового періоду 2020 р. з 79 обстежених 19 гнізд (24%) виявилось зруйнованими, покинутими чи незайнятими.

Наприкінці гніздового періоду лелеки часто збираються у середні й великі за розміром зграї і разом літають живитися на луки, а також та сільськогосподарські поля, які в цей час переорюють. Цього року найбільшу зграю – 33 ос. – спостерігали 31.07 біля с. Леляки; птахи годувались на полі слідом за працюючим комбайном та поруч з фермерським господарством на купах перегною. Цього ж дня імовірно цю саму зграю з такою ж кількістю птахів відмітили в польоті над околицею с. Гурбинці; тут же на території фермерського господарства відпочивали ще 12 лелек. Над с. Леляки знову ж 31.07 відмічено групу з 8 особин. Як і в 2021 [1], у 2022 році загалом було менше блукаючих зграй по полях.

Висновки.

1. Під час сезону 2022 року успішність гніздування лелеки білого в околицях НПП «Пирятинський» склала 83,8%. Середня кількість пташенят на гніздову пару лелек (JZa) склала $2,14 \pm 0,09$ ($n=74$), а на успішну пару (JZm) – $2,55 \pm 0,10$ ($n=62$). Показники успішності розмноження нижчі за середні протягом попередніх 8 років досліджень, але різниця статистично не значима.

2. Найбільш частими були виводки з двох і трьох пташенят у гнізді (по 41,93% гнізд).

3. З-поміж поширених п'яти типів розташування гнізд значно переважає розміщення на опорах ЛЕП (75,7% від обстежених гнізд).

4. Моніторингові дослідження репродуктивних показників лелеки білого в НПП «Пирятинський» та на суміжних територіях дозволяють зробити висновок, що популяція перебуває у відносно стабільному стані.

Список використаних джерел

1. Грицай В.О., Казанник В.В. Поточний стан популяції лелеки білого (*Ciconia ciconia* L.) в околицях національного природного парку «Пирятинський» (Полтавська область). *Modern research in world science. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference. SPC "Sci-conf.com.ua". Lviv, Ukraine, 2022. P. 56-63.*

2. Грищенко В.М., Яблоновська-Грищенко Є.Д. Чисельність і розподіл гнізд білого лелеки (*Ciconia ciconia*) в центральній частині лісостепу України у 2014–2017 рр. *Беркут*. 2017. Т. 26, Вип. 1. С. 11-42.

3. Грищенко В.Н. Динамика численности белого аиста в Украине в 1994–2003 гг. *Беркут*. 2004. Т. 13, Вип. 1. С. 38-61.

4. Грищенко В.Н., Яблоновская-Грищенко Е.Д. Популяция белого аиста (*Ciconia ciconia*) в Украине в 2017 г.: продолжение кризиса. *Беркут*. 2017. Т. 26, Вип. 2. С. 112-124.

5. Казанник В., Мартюшева О., Миленко Н. Результати обліків лелеки білого (*Ciconia ciconia* L.) у національному природному парку «Пирятинський» та на прилеглий території. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Біологія*. 2020. Вип. 2(81). С. 11-17.

6. Kazannyk V., Serebryakov V., Mylenko N., Davydenko I. White Stork *Ciconia ciconia* L. census in National nature park «Pyryatynskyi» Poltava region Ukraine. *Abstract Book of the 6th International Eurasian Ornithology Congress (23-27 April 2018, Heidelberg, Germany)*. Heidelberg, 2018. P. 61.

7. Kopyj G. Changes in the number of nesting pairs and breeding success of the White Stork *Ciconia ciconia* in a large city and a neighbouring rural area in South-West Poland. *Ornis Hungarica*. 2017. Vol. 25(2). P. 109-115.

8. Schüz E. Zur Methode der Storchforschung. *Beiträge zur Vögelkunde*. 1952. Ausg. 2. B. 287-298.